

ปรากฏการณ์ความเชื่อใหม่ของรูปเคารพที่ปรากฏในลุ่มน้ำบางปะกง
จังหวัดฉะเชิงเทรา : ดินแดนแห่งวัฒนธรรมสามน้ำ

The New Ideological Phenomenon concerning
Holy Icons Appearing in the Bang Pakong Basin in Chachoengsao Province,
the Land of the Three-Water Culture

❖ พันซ์กร เพชรนาค ❖ พงศ์พัฒน์ เจริญวารี ❖

ปรากฏการณ์ความเชื่อใหม่ของรูปเคารพที่ปรากฏในลุ่มน้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา : ดินแดนแห่งวัฒนธรรมสามน้ำ

The New Ideological Phenomenon concerning
Holy Icons Appearing in the Bang Pakong Basin in Chachoengsao Province,
the Land of the Three-Water Culture

❖ พันซ์กร เพชรนาค¹ ❖ พงศ์พัฒน์ เจริญวารี² ❖

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาลักษณะและรูปแบบของรูปเคารพตามความเชื่อที่ปรากฏ 2) ศึกษามิติ มุมมองของปรากฏการณ์ทางความเชื่อใหม่ของรูปเคารพและวัฒนธรรม 3 น้ำ บริเวณลุ่มน้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ของประติมากรรมที่มีผลต่อชุมชนในพื้นที่ โดยใช้วิธีการศึกษาภาคสนาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเป็นหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษารูปเคารพตามความเชื่อที่ปรากฏในลุ่มน้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 6 วัด ได้แก่ วัดโสธรวรารามวรวิหาร วัดจีนประชาสโมสร วัดอุภัยภาติการาม วัดสาวชะโงก วัดหัวสวน และวัดสมานรัตนาราม แล้วอธิบายด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

จากการศึกษาพบว่า 1) ลักษณะรูปแบบของรูปเคารพตามความเชื่อที่ปรากฏเป็นรูปเคารพตามความเชื่อที่หลากหลายคือ รูปเคารพตามความเชื่อแบบพุทธไทย - พุทธจีน รูปเคารพตามความเชื่อทางศาสนาพุทธร่วมกับพิธีกรรมแบบพราหมณ์ และรูปเคารพของศาสนาพราหมณ์ จากลักษณะของรูปแบบรูปเคารพที่พบนั้นสรุปได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางความเชื่อของวัฒนธรรมลักษณะร่วมหรือหน่วยเชิงซ้อนทางวัฒนธรรม ที่เกิดการผสมผสานกันกับวัฒนธรรมของพื้นที่ดั้งเดิมของท้องถิ่น 2) ด้านมิติ มุมมองของปรากฏการณ์ทางความเชื่อใหม่ของรูปเคารพที่ปรากฏ เป็นรูปเคารพตามความเชื่อที่เข้ามามีบทบาทต่อคนในพื้นที่มาช้านานในรูปแบบของความคิดเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และพบว่ารูปเคารพ

ตามความเชื่อของสังคมที่สร้างขึ้นในพื้นที่ก่อให้เกิดเป็นพัฒนาการทางความเชื่อของสังคม ที่เชื่อในอานุภาพว่ามีบารมีคุ้มครองให้เกิดความสุข เกิดความเจริญรุ่งเรืองและยึดเหนี่ยวจิตใจ และ 3) เกิดรูปเคารพตามความเชื่อใหม่ ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อดึงดูดให้ผู้คนแวะเวียนมากราบไหว้ ขอพร และเข้ามาบริจาคทำบุญในพื้นที่

คำสำคัญ : ปรากฏการณ์, ความเชื่อ, รูปเคารพ, ลุ่มน้ำบางปะกง

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

² นักวิชาการ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ABSTRACT

The purpose of this research aimed 1) to study characteristics and models of holy icons following the beliefs, 2) to study dimensions and perspectives of the new ideological phenomenon concerning the holy icons and the three-water ways culture in the area of the Bang Pakong Basin, Chachoengsao Province and also 3) to study the relation of sculpture affecting the local community by fieldwork participant observation, informal interview for collecting data. According to study the holy appearing icons in the area of the Bang Pakong Basin, there are six temples: Sothornwararam Worawiharn Temple, Chinpracha Samosorn Temple, U-phiaphatikaram Temple, Sao Changok Temple, Hua Suan Temple and Samarn Ratanaram Temple with descriptive analysis.

It was found that 1) the characteristics and models of holy icons have been molded in various forms. They were built in both the Thai-Buddhist beliefs and the Chinese-Buddhist ones. Moreover, the holy icons were molded following a combination of the Buddhist and Brahman beliefs. According to the holy icons found in the six temples, it could be summarized that they were the ideological phenomenon of holistic culture or cultural

complex which had been generated by a combination of primitive local culture, 2) For the dimension on the new ideological phenomenon, it was found that the holy icons following the local people's belief had played an important role in determining the local people's ways of life in Chachoengsao province for long times ago by the holy icons appearing in each local community which had generated a development of social belief, power of merit with happiness, glory and trust, and 3) the new holy icons were built to attract a wide range of visitors to pay homage and make a wish as well as donate for the temples.

Keywords : *Phenomenon, Belief, Holy icons, the Bang Pakong Basin*

บทนำ

ชุมชนบริเวณลุ่มแม่น้ำบางปะกง เป็นชุมชนที่นับได้ว่าเป็น ศูนย์รวมงานด้านศิลปกรรมอันทรงคุณค่ามาช้านาน ดังปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีด้านศิลปกรรมที่ค้นพบ ไม่ว่าจะเป็น ผลงานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม ล้วนแสดงให้เห็นว่า ชุมชนแห่งนี้มีอายุต่อเนื่องยาวนาน มีมนุษย์อาศัยอยู่ไม่ขาดสาย โดยเฉพาะผลงานศิลปกรรมตามความเชื่อความศรัทธาของ พุทธศาสนิกชน ได้แก่ วัดโสธรวรารามวรวิหาร ที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ บางปะกง ภายในวัดประดิษฐานหลวงพ่พุทธโสธร ซึ่งเป็น พระคู่บ้านคู่เมืองฉะเชิงเทรา วัดอภัยภูฏาภิคาราม หรือ วัดข่าปออง ซึ่งเดิมนั้นเป็นวัดจีน ในปัจจุบันกลายเป็นวัดญวนในลัทธิ อันนัมนิกาย ภายในวัดมีวิหารที่มีลักษณะคล้ายศาลเจ้า ประดิษฐานหลวงพ่โตที่ชาวจีนเรียกว่าเจ้าพ่อข่าปออง วัดสาวชะโงกอันเป็นวัดเก่าแก่ที่สันนิษฐานว่าได้สร้างขึ้นในราว ปลายสมัยรัตนโกสินทร์ ภายในวัดมีวิหารประดิษฐานรูปหล่อ หลวงพ่เหลือและรอยพระพุทธรูปจำลอง เป็นต้น ต่อมา ศาสนสถานต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำบางปะกงได้มีพัฒนาการและการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปตามแบบสมัยนิยมหรือตามคติความเชื่อ ที่นำเข้ามาใหม่ ส่งผลให้ให้ลักษณะของงานศิลปกรรมที่ปรากฏ งานมีความแปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลา เช่น ในวัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) เป็นวัดฝ่ายจีนนิกาย ภายในวัดประดิษฐานองค์ พระประธาน และได้มีการสร้างองค์พระสิบบแปดอรหันต์ซึ่งเป็นงาน ประติมากรรมที่ทำจากกระดาษ วัดสมานรัตนาราม ประดิษฐาน ที่หลวงพ่โต หลวงพ่องค์ดำ และต่อมาได้มีการสร้าง พระพิฆเนศปางเสวยสุขของค์ใหญ่ที่สุดในประเทศ พระโพธิสัตว์ กวนอิมปางประทานบุตร พระพิฆเนศปางปาฏิหาริย์ 108 กร ข้างเอราวิน พระราหู พระพรหม และจระเข้โหรา เทพารักษ์ หรือที่วัดหัวสวน ซึ่งเป็นวัดที่มีโบสถ์สร้างด้วยสแตนเลสซึ่งหลัง มีความงดงามแปลกตาอย่างยิ่ง พระประธานภายในโบสถ์คือ "พระพุทธรูปมหาลาภ" ที่ประดับตกแต่งด้วย เพชร พลอย และ อัญมณีต่างๆ เป็นต้น

ผลงานศิลปกรรมที่ปรากฏบริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำบางปะกง โดยเฉพาะงานประติมากรรมรูปแบบต่างๆ ทั้งที่มีอยู่ตาม ความเชื่อเดิมและที่สร้างขึ้นใหม่ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็น ความเชื่อที่ว่า การสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมด้านต่างๆ ขึ้นมานั้น เพื่อตอบสนองความเชื่อในลัทธิวิญญาณนิยม ที่เชื่อว่าศิลปะ สร้างขึ้นจากความเชื่ออันเร้นลับทางปรากฏการณ์ธรรมชาติและ

ภูติผีปีศาจ ก่อนจะคลี่คลายมาสู่ความเชื่อทางศาสนา ปรัชญา และกลายเป็นผลงานศิลปะสาขาต่างๆ โดยเฉพาะในลักษณะ ของประติมากรรมรูปเคารพที่มีพัฒนาการทางลักษณะ รูปแบบ ความเชื่อ และความนิยมที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลา

ประติมากรรมรูปเคารพในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำบางปะกง ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งไม่ว่าจะเป็นประติมากรรมที่สร้างขึ้นสำหรับ เคารพบูชาตามความเชื่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน หรือ รูปเคารพในลัทธิและศาสนาอื่นๆ เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ดีกว่าเป็น ปรากฏการณ์ทางความเชื่ออันแปรเปลี่ยนอย่างมีนัยยะสำคัญ อัน ส่งผลให้พื้นที่ลุ่มแม่น้ำบางปะกงนั้นกลายเป็นพื้นที่ที่มีสัญลักษณ์ ทางความเชื่อที่ความหลากหลายและโดดเด่น กอปรกับการ ที่ลักษณะงานประติมากรรมรูปเคารพมีความงดงามทางสุนทรีย์ ของการสร้างสรรคปรากฏควบคู่กับความเชื่อความศรัทธาที่ยัง สามารถดำรงบทบาทในฐานะที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีบทบาททาง ความหมายกับลักษณะการทางวัฒนธรรม เป็นผลให้รูปเคารพ ที่ปรากฏในปัจจุบัน สามารถสื่อความหมายด้านคติความเชื่อของ ผู้คนในสังคมและผู้สร้าง รวมถึงเป็นการแสดงออกทางสัญลักษณ์ที่ มี ความสุนทรีย์และความหมายควบคู่กันในมิติของปรากฏการณ์ ทางความเชื่อของวัฒนธรรมลักษณะร่วมหรือหน่วยเชิงซ้อนทาง วัฒนธรรม (Phenomenon of holistic culture or cultural complex)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะและรูปแบบของรูปเคารพตาม ความเชื่อที่ปรากฏบริเวณลุ่มน้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อศึกษามิติ มุมมอง ของปรากฏการณ์ความเชื่อใหม่ ของรูปเคารพและวัฒนธรรมสามน้ำบริเวณลุ่มน้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
3. ศึกษาความสัมพันธ์ของประติมากรรมที่มีผลต่อชุมชน ในพื้นที่ของดินแดนแห่งวัฒนธรรมสามน้ำ

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

องค์ความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้านจังหวัด ฉะเชิงเทรา (จังหวัดฉะเชิงเทรา, 2554) ได้กล่าวถึงองค์ความรู้ ด้านต่างๆ ของจังหวัดฉะเชิงเทราว่า จังหวัดฉะเชิงเทราหรือ ที่นิยมเรียกว่า “แปดริ้ว” อันเนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์ของ ลำน้ำบางปะกง ที่ไหลผ่านตัวเมืองและอำเภอต่างๆ ที่กล่าวว่า

ได้เป็น “เมืองสายน้ำแห่งชีวิต” (Liver City of Life) เมืองฉะเชิงเทรานั้นตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง เป็นเมืองที่มีสิ่งน่าสนใจอยู่มากมายและเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย มีประวัติศาสตร์โบราณสถาน วิถีชีวิต วัฒนธรรม รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่งดงามตามแบบฉบับของวิถีชีวิตชุมชนไทย - จีน ที่ปลูกบ้านสร้างเมืองริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง และที่สำคัญมีหลวงพ่อพุทธโสธรที่เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทย มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาสืบทอด รวมถึงงานศิลปกรรมอันเป็นมรดกของเมือง

รายงานฐานข้อมูลสนับสนุนการปฏิบัติงานตามแผนยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดฉะเชิงเทรา : ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม/แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม กล่าวถึงวัดและเทวสถานต่างๆ ที่ปรากฏ อาทิ วัดโสธรวราราม วรวิหาร ตั้งอยู่ริมแม่น้ำบางปะกง ภายในวัดประดิษฐาน "หลวงพ่อพุทธโสธร" ซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองฉะเชิงเทรา วัดอุภัยภาติการาม (วัดชำปอกง) เดิมเป็นวัดจีนแต่ปัจจุบันได้แปรเปลี่ยนเป็นวัดญวนในลัทธิมหายาน ภายในวัดมีวิหารลักษณะคล้ายศาลเจ้า ประดิษฐาน หลวงพ่อโต ที่ชาวจีนเรียกว่า "เจ้าพ่อชำปอกง" วัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) เป็นวัดจีนในพุทธศาสนาฝ่ายมหายานสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ภายในวัดประดิษฐานองค์พระประธานและองค์ 18 อรหันต์ที่เป็นประติมากรรมทำจากกระดาษ วัดสมานรัตนาราม ภายในวัดประดิษฐานพระพิฆเนศปางเสวยสุขของค์ใหญ่ที่สุดในประเทศ หลวงพ่อองค์ดำ หลวงพ่อโต พระโพธิสัตว์กวนอิมปางประทานบุตร พระพิฆเนศปางปาฏิหาริย์ 108 กร, ซ้ำเอราวัณ, พระราหู, พระพรหม และพระเจ้าไภราวาทพารักษ์ วัดหัวสวน ซึ่งเป็นวัดที่มีโบสถ์สร้างด้วยเสตนเลสทั้งหลัง ที่มีความสวยงาม แปลกตา และพระประธานภายในโบสถ์มีนามว่า "พระพุทธมหาลาภ" ประดับตกแต่งด้วยเพชรพลอย อัญมณีต่างๆ (สำนักงานจังหวัดฉะเชิงเทรา, 2558)

มนุษย์เชื่อว่าสามารถควบคุมหรือมีอิทธิพลเหนือวิถีทางของธรรมชาติและวิถีชีวิตของมนุษย์ ศาสนาตามทัศนะทางมนุษยวิทยาจึงบ่งบอกนัยถึงการขยายความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ออกไปสู่ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีอำนาจเหนือมนุษย์และธรรมชาติ ดังนั้นศาสนาและความเชื่อทางศาสนาจึงเป็นสิ่งสากลที่เราพบเห็นได้ในทุกสังคมตลอดมาทุกยุคทุกสมัย (ยศ สันตสมบัติ, 2537 : 214)

กิตติยา อุเทวี (2550) ได้ทำการศึกษาความเชื่อและคุณค่าของการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาสำเร็จในล้านนา พบว่าการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในยุคเริ่มแรกนั้น ได้ส่งอิทธิพลทั้งศรัทธาความเชื่อในพระพุทธรูปศาสนา วิถีชีวิตของผู้คนในสมัยนั้น ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ให้กับยุคต่อๆ มา และเมื่อรับอิทธิพลแล้วก็เลือกสรรคัดเอาสิ่งที่เป็นตนเองมากขึ้น จนเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปและส่งอิทธิพลนั้นต่อไปให้กับพื้นที่ใกล้เคียง มาจนถึงปัจจุบัน และได้กล่าวถึงคุณค่าของพระพุทธรูปปฏิมาในสังคมล้านนาไว้ว่า สามารถแยกออกได้ 2 ประการคือ 1) คุณค่าของการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาทางด้านบุคคล ความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาสำเร็จในล้านนา มีผลให้เกิดคุณค่าต่อจิตใจที่พร้อมจะนำเอาหลักการของพระพุทธรูปศาสนามาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข เมื่อประสบกับปัญหาในการดำเนินชีวิตก็จะพึ่งพาอานิสงส์ของพระพุทธรูปปฏิมาทั้งในด้านการสักการะการยึดเป็นที่พึ่งทางใจ และการน้อมนำจิตใจให้เข้าหาพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ รวมถึงในด้านอานิสงส์แห่งการทำทานที่ผ่านทางพิธีกรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีส่วนในการกล่อมเกลาลักษณะของคนล้านนาทั้งในด้านของบุคลิกลักษณะการแสดงออก นำใจโมตรที่บ่งบอกความเป็นล้านนา 2) คุณค่าของการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาสำเร็จในด้านสังคม ล้านนาเป็นสังคมที่มีอิทธิพลของพระพุทธรูปปฏิมาชัดเจนมาก เป็นการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธรูปศาสนา ทำให้สังคมมีความรู้สึกถึงความ เป็นพวกพ้องเป็นหมู่เหล่า ร่วมกันรักษาพื้นที่ธรรมทางพระพุทธรูปศาสนาไว้เป็นมรดกของคนในสังคม การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาสำเร็จในล้านนาอยู่คู่กับศรัทธาความเชื่อและยังสามารถจรโลงพระพุทธรูปศาสนาในล้านนา บ่งบอกความเจริญงอกงามหรือความเสื่อมถอยในพระพุทธรูปศาสนาได้เป็นอย่างดี

อนุชิต หนูเอียด (2546) การศึกษาคุณค่าประติมากรรมไทย ตามการรับรู้ของอาจารย์และนักศึกษา ระดับปริญญาตรี คณะศิลปกรรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล พบว่าอาจารย์ผู้สอนมีความเห็นเกี่ยวกับคุณค่าประติมากรรมไทย ในด้านคุณค่าทางศิลปกรรม และคติความเชื่อและขนบนิยมมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านภูมิปัญญา และด้านศิลปวัฒนธรรม ตามลำดับ

ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ (2545) ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะการทางวัฒนธรรมที่ผี พราหมณ์ พุทธ อยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ว่า วัดกุ คือที่ตั้งของศาสนสถานฮินดูในเขตลาวตอนล่าง ตั้งอยู่ในพื้นที่แขวงจำปาสัก สปป.ลาว ห่างจากเมืองปากเซลงไปทางใต้ วัดแห่งนี้เป็นหนึ่งในศาสนสถานที่สำคัญที่สุดของ สปป.ลาว มาตั้งแต่อดีตและยังคงสามารถดำรงบทบาทในฐานะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เหนียวรั้งและเชื่อมสัมพันธ์ของผู้คนไว้ด้วยกัน มีภูมิทัศน์ที่ผสมผสานกับลักษณะการทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจยิ่ง โดยเฉพาะลักษณะร่วมหรือหน่วยเชิงซ้อนทางความเชื่อ มีงานบุญนมัสการวัดกุที่มีขึ้นทุกปี บริเวณพื้นที่บนภูเขาที่มีการสร้างอาคารสำหรับบวงสรวงศิวเทพ มีเขตหินด้านหลังของปราสาทองค์ประธานที่มีภาพสลักนูนสูงภาพตรีมูรติ มีภาพสลักหินรูปจระเข้เป็นการสลักหินแบบร่องลึกเพื่อบวงสรวงพิธีกรรมบางอย่าง นอกจากนี้ยังมีภาพสลักรูปหัวช้างที่ดัดแปลงจากรูปทรงของโขดหินที่ตั้งอยู่แล้ว และยังมีแท่งหินสลักรูปอื่นๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในศาสนาพราหมณ์

พิภพธรา แจ่มรุจี (2557) ศึกษาเรื่องการผสมผสานความเชื่อทางศาสนา กับการกลายเป็นสินค้าของวัดในสังคมไทย : กรณีศึกษา วัดสมานรัตนาราม ตำบลบางแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยศึกษาด้านการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ของวัดสมานรัตนาราม นับตั้งแต่มีการปรับปรุงและพัฒนาในปี 2542 โดยศึกษาถึงกระบวนการที่วัดสมานรัตนารามใช้ทำสถานที่ท่องเที่ยว พบว่าสังคมไทยนั้นเป็นสังคมแบบพุทธวัฒนธรรม คือ การมีวัฒนธรรมที่มากมายแตกต่างออกไป รวมถึงด้านความเชื่อทางศาสนาที่มีอยู่อย่างหลากหลายเช่นเดียวกับในจังหวัดฉะเชิงเทรา นับตั้งแต่มีการปรับปรุงและพัฒนาในปี 2542 วัดสมานรัตนาราม มีการพัฒนาจากศาสนสถานทางพุทธศาสนาที่มีบทบาทและความสำคัญในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่สำคัญของชาวพุทธในด้านต่างๆ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้กับชาวบ้านในชุมชนและประชาชนโดยทั่วไป ผ่านการพัฒนาวัดให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวและสร้างรายได้ที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดฉะเชิงเทรา จนกลายเป็นที่ยอมรับจากประชาชน

อัญชลี สมใจ (2551) ศึกษา การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา : วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงพฤติกรรม ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวด้านความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา และสร้างแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา วัดโสธรวรารามวรวิหาร

จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงศาสนา วัดโสธรวรารามวรวิหาร นิยมเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ สาเหตุที่เลือกเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่วัดโสธรวรารามวรวิหาร เนื่องจากความเลื่อมใสศรัทธากิจกรรมที่ส่วนใหญ่ คือ ทำบุญ โดยส่วนใหญ่จะเดินทางกลับมาท่องเที่ยวอีก

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์กลุ่ม ใช้วิธีการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างแบบเจาะลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สำคัญ ที่เกี่ยวข้อง กับเรื่องปรากฏการณ์ทางความเชื่อใหม่ของรูปเคารพ ที่มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่ได้ จากการสังเกต การสัมภาษณ์ มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาประกอบกรวิเคราะห์และสร้างข้อสรุปของข้อมูล ดังนี้

- 1) การวิเคราะห์แบบอุปนัย คือ วิธีตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น
- 2) การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิดๆ ตามเหตุการณ์และตามความเชื่อ รวมทั้งแนวคิด ประติมานวิทยา ในการวิเคราะห์ข้อมูล และอธิบายด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของรูปเคารพที่ปรากฏในลุ่มน้ำบางปะกง

ความสำคัญของพระพุทธรูปเป็นศูนย์รวมความเชื่อของสังคม โดยความสำคัญของรูปเคารพของพื้นที่ลุ่มน้ำ บางปะกง มีบทบาทต่อคนในพื้นที่ดังนี้

หลวงพ่อโสธร เดิมประดิษฐานอยู่ในโบสถ์หลังเก่าที่มีขนาดเล็กร่วมกับพระพุทธรูป อื่นๆ 18 องค์ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2509 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9

เสด็จราชดำเนินมาที่วัดและมีพระราชปรารภเรื่องความคับแคบของพระอุโบสถเดิม พระพรหมคุณาภรณ์ (จirutนโณ ด. เจียมกุลละวณิชย์) อดีตเจ้าอาวาสจึงได้รวบรวมเงินบริจาคเพื่อจัดซื้อที่ดินสำหรับสร้างพระอุโบสถหลังใหม่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระมหากรุณาธิคุณ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นองค์ประธานการสร้างและทรงเป็นผู้กำกับดูแลงานสร้างพระอุโบสถหลังใหม่ขึ้น โดยลักษณะพระอุโบสถหลังใหม่เป็นแบบรัตนโกสินทร์ประยุกต์ การก่อสร้างพระอุโบสถหลังใหม่ สร้างขึ้นครอบพระอุโบสถหลังเดิมโดยไม่มีการเคลื่อนย้ายองค์หลวงพ่อพุทธโสธร เพราะเชื่อว่าตำแหน่งที่ประดิษฐานขององค์พระนั้นเป็นตำแหน่งที่ทำให้บ้านเมืองฉะเชิงเทราเจริญรุ่งเรือง จะต้องไม่มีการเคลื่อนย้ายองค์หลวงพ่อพุทธโสธรและพระพุทธรูปทั้ง 18 องค์ แม้แต่กระเบื้องเดียว ทั้งทางราบและทางตั้ง องค์หลวงพ่อพุทธโสธรถือเป็นพระพุทธรูปที่ผู้คนศรัทธาอย่างยิ่งของประเทศ จากการที่หลวงพ่อมีที่มาอันเป็นราวปาฏิหาริย์ ล่องตามแม่น้ำมาโผล่ในจุดที่ตั้งของวัดโสธรในปัจจุบัน ก่อเกิดความศรัทธาให้แก่ผู้คน ก่อปรกักับการเกิดการกราบไหว้ บูชา บนบานศาลกล่าวแล้วสัมฤทธิ์ผล จึงยิ่งทวีความศรัทธาต่อผู้คนเพิ่มมากขึ้น พุทธคุณด้านต่างๆ ที่เลื่องลือ อาทิ เจริญหลวงพ่อรุ่นต่างๆ การร้องขอและพิธีการแก้บนที่ผู้คนพบเห็นอยู่อย่างต่อเนื่อง ได้ส่งผลต่อความศรัทธาต่อผู้คนอย่างเหนียวแน่น หรือความเชื่อที่ว่าเด็กที่เลี้ยงยาก จับไข้อยู่บ่อยๆ ผู้เป็นพ่อแม่มักจะยกให้เป็นลูกหลวงพ่อโสธร โดยการตั้งจิตอธิษฐานขอยกให้เป็นลูกหลวงพ่อโสธรขอให้เด็กเลี้ยงง่าย ไม่เจ็บไม่ไข้ มีสุขภาพกายและสติปัญญาที่ดี เป็นเด็กดี รวมถึงความเชื่อที่ต้องขออนุญาตดีและอบรมในบางครั้ง พร้อมทั้งขอให้หลวงพ่อดูแลปกป้องรักษา ทั้งนี้การบนบานศาลกล่าวขอลูกจากหลวงพ่อโสธร บางคนก็มาขอให้สอบเข้าเรียนได้ ขอให้แก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วก็จะสมปรารถนา ทำให้ชื่อเสียงขององค์หลวงพ่อเลื่องลือไปไกล ยกเว้นเพียงการขอให้ไม่ถูกเกณฑ์ทหาร ซึ่งเชื่อว่าถ้าบนกับหลวงพ่อ มักจะถูกเกณฑ์ทุกราย และตามความเชื่อในการบนหลวงพ่อ่นั้นมักบนด้วยไข่ต้มและบนด้วยละครรำ

พระพุทธรูปไตรรัตน์นายก (ข้าปออง) หรือ หลวงพ่อโต วัดอุภัยภาติการาม ในการสร้างพระข้าปอองนั้น ช่างปั้นจำลององค์พระมาจากวัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สร้างเป็นพระพุทธรูปที่มีขนาดใหญ่ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ลงรักปิดทอง

ในปี ร.ศ. 126 (พ.ศ.2450) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จพระราชดำเนินสู่จังหวัดฉะเชิงเทรา และได้ทรงมีพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินมา ยังวิหารอันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ทรงมีพระราชศรัทธาบริจาคเงินสมทบในการสร้างพระอารามและปฏิสังขรณ์พระพุทธรูป พร้อมทั้งพระราชทานนามวัดว่า “วัดอุภัยภาติการาม” และได้พระราชทานนามองค์พระว่า “พระพุทธรูปไตรรัตน์นายก” เช่นเดียวกับ พระข้าปอองที่อยู่ชวาและที่วัดกัลยาณมิตร ธนบุรี

พระพุทธรูปไตรรัตน์นายก (ข้าปออง) จะมีชาวพุทธแคว้นเวียนไปกราบไหว้ ขอพรให้ทำมาค้าขึ้นกิจการรุ่งเรืองก้าวหน้า ผู้ที่ไปกราบไหว้สักการะส่วนใหญ่นิยมไปกราบไหว้เพื่อให้รุ่งเรืองทางด้านการค้าพาณิชย์ มีโชคลาภ และประสบแต่โชคดีในการเดินทาง ทั้งนี้เพราะผู้คนเชื่อว่าหลวงพ่อโตของวัดอุภัยภาติการามนี้มีความศักดิ์สิทธิ์ในการนำโชคดีมาให้ และให้คุณแก่คนทำมาค้าขายในเรื่องการบนบานศาลกล่าวมีชื่อเสียงด้านการค้าขายที่ดิน โชคลาภ และการเจ็บไข้ได้ป่วย ผู้ที่มาขอพรจะแก้บนด้วยเทียนคู่เล่มใหญ่ ในช่วงวันหยุดจะมีชาวต่างชาติที่นับถือพุทธแบบจีนเดินทางมานมัสการอยู่เป็นประจำ

วัดจีนประชาสโมสร ด้านความเชื่อชื่อ “วัดจีนประชาสโมสร” ในภาษาจีนของวัดคือ “เล่งฮกยี่” คำว่า “ฮก แปลว่า วาสนา โชคลาภ ความมั่งมีศรีสุข เล้ง หรือ เล่ง หมายถึง มังกร จึงมีผู้เรียกวัดนี้ว่า มังกรวาสนา หรือ มังกรแห่งโชค” ตามหลักฮวงจุ้ยจีนกล่าวว่าวัดนี้ถือเป็นตำแหน่งท้องมังกร ส่วนตำแหน่งหัวมังกรอยู่ที่วัดเล่งเน่ยยี่ จังหวัดกรุงเทพฯ และหางมังกรอยู่ที่วัดเล่งฮกยี่ จังหวัดจันทบุรี ทั้งสามตำแหน่งของมังกรพาดผ่านดินแดนของความมั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ จากความหมายนี้ ผู้คนจึงนิยมมากราบไหว้บูชาพระที่วัดแห่งนี้เพราะเชื่อว่า จะนำมาซึ่งอายุยืนยาว ความเจริญรุ่งเรือง โชคลาภวาสนา

รูปเคารพของ “หลวงพ่อเหลือ” หรือ พระครูนนทธีรจารย วัดสาวชะโงก ที่เข้ามามีบทบาทดึงดูดผู้คนให้เข้ามากราบไหว้บูชา มากกว่าพระพุทธรูปปางประธานของวัด ทั้งนี้เพราะเป็นพระเกจิตั้งที่มีชื่อเสียงในด้านการปลุกเสกปลัดขิกอันเชื่อว่าเป็นเครื่องรางของขลังที่ผู้คนนิยมแคว้นเวียนมากราบไหว้ ขอพรตามความเชื่อว่ามีพุทธคุณด้านการอยู่ยงคงกระพัน เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ผู้คนศรัทธาในองค์หลวงพ่อเข้ามากราบไหว้อย่างไม่ขาดสาย

กลุ่มรูปเคารพวัดสมาน วัดสมานรัตนาราม มีรูปเคารพตามความเชื่อต่างๆ ปรากฏอยู่มากมายและเพิ่มขึ้นอยู่ตลอดนับเป็น

ปรากฏการณ์ทางความเชื่อที่น่าสนใจที่ปรากฏขึ้นในวัดของประเทศไทยอย่างชัดเจน เพราะวัดสมานรัตนารามนี้รวบรวมประติมากรรมรูปเคารพตามความเชื่อทางศาสนาที่หลากหลายที่สุดของประเทศไทย ความเชื่อที่ปรากฏที่วัดสมานรัตนารามจะเป็นการกราบไหว้ขอพร มีรูปเคารพตามความเชื่อที่หลากหลายทั้งทางศาสนา และความเชื่อในด้านต่างๆ ได้แก่ รูปเคารพตามความเชื่อของศาสนาพุทธ คือ หลวงพ่อประทานพระเชื่อว่าหลวงพ่อดำตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เป็นมงคล เป็นบริเวณที่มีความเชื่อว่าเป็นปากถุงเงินถุงทอง เหมาะแก่การขอโชคลาภ เงินทอง สุขภาพ การหายจากโรคร้ายไข้เจ็บต่างๆ พระโพธิสัตว์กวนอิมปางประทานบุตรแห่งโชคลาภ การงาน การเงิน องค์เจ้าแม่กวนอิมและองค์ไฉ่ซิงเอี้ยขอโชคลาภ องค์ลือโจ้วซือช่วยคุ้มครองขจัดทุกข์ เทพเหวี่ยงเก้าอี้ขอพรเรื่องความรัก เทพเจ้าไต้ส่วยเอี้ยะการสะเดาะเคราะห์แก้ปีชง พระกษัตริย์พระผู้โปรดดวงวิญญาณขจัดทุกข์ และรูปเคารพตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ คือ ความเชื่อในพระพิฆเนศปางนอนเสวยสุข เชื่อว่าขอพรสิ่งใดจะสมหวัง ไหว้พระราหูตามความเชื่อที่ว่ากราบไหว้พระราหูจะทำให้เกิดโชคลาภและความสำเร็จ พระพรหมตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ถือเป็นมหาเทพที่กำหนดชะตาชีวิตและความเป็นไปของมนุษย์ พระอินทร์ทรงช้างเอราวัณที่ผู้คนมาลอดท้องช้างสะเดาะเคราะห์และเพื่อความเป็นสิริมงคล

วัดหัวสวนมีพระพุทธรูปหลากหลาย (คล้ายคลึงกับคติพระพุทธรูปปางทรงโปรดพระยาชมพูบดี) พระประธานในโบสถ์ พระพุทธรูปทรงเครื่องฉลองพระองค์ด้วยเครื่องกษัตริย์ประดับองค์พระด้วยพลอย หยก หินสีต่างๆ ที่วัดที่ต้องการสร้างพระพุทธรูปหลากหลายให้มีลักษณะที่แสดงถึงความร่ำรวย งดงาม ด้วยการนำอัญมณีต่างๆ มาประดับตกแต่งเพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่ากราบไหว้ขอพรองค์พระเพื่อขอพรด้านโชคลาภ และความร่ำรวย การไหว้พระขอพรพระพุทธรูปเหล่านี้จะนำมาซึ่งชื่อเสียง ลาภยศ สรรเสริญ กล่าวคือ หากได้บูชาสักการะจะนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ชีวิต ซึ่งการสร้างพระพุทธรูปเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อดึงดูดให้ผู้คนแวะเวียนมากราบไหว้ ขอพร และมาทำบุญที่วัดพระพุทธรูปเหล่านี้สร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างโบสถ์สแตนเลส

สรุปผลการวิจัย

มิติ มุมมอง ความสัมพันธ์ของประติมากรรมรูปเคารพที่มีผลต่อชุมชนในพื้นที่

ความเชื่อของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพุทธศาสนาที่แสดงออกด้วยการกราบไหว้เคารพบูชาพระพุทธรูปอันเปรียบเสมือนเป็นการกราบบูชาพระพุทธเจ้า และการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตามคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น เป็นการแสดงออกถึงศรัทธาอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่พึงกระทำได้ ความสำคัญของพระพุทธรูปจึงถือว่าเป็นศูนย์รวมความเชื่อของสังคม โดยการศึกษาความสำคัญของรูปเคารพในพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกงที่มีบทบาทต่อคนในพื้นที่สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

หลวงพ่โสรธ ความเป็นมาเรื่องปาฏิหาริย์โดยการล่องตามแม่น้ำมาไหลในจุดที่ตั้งของวัดในปัจจุบัน ผนวกกับความเชื่อเรื่องตำแหน่งประดิษฐานขององค์พระ เป็นตำแหน่งที่เชื่อว่าจะทำให้บ้านเมืองฉะเชิงเทราเจริญรุ่งเรืองตามความเชื่อเรื่องหลักบ้านใจเมืองของคนโบราณ หลวงพ่โสรธจึงเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดฉะเชิงเทราและที่สำคัญนับได้ว่าเป็นพระพุทธรูปที่ผู้คนศรัทธาอย่างยิ่งของประเทศไทย ความศักดิ์สิทธิ์จากการมีที่มาก่อนเกิดความศรัทธาให้แก่ผู้คน ประกอบกับพุทธคุณด้านต่างๆ ที่เลื่องลือ เช่น การสร้างเหรียญที่ระลึกต่างๆ การกราบไหว้ขอพร การแก้บน ที่แสดงถึงความศรัทธาอย่างต่อเนื่อง

พระพุทธรูปไตรรัตนนายก (ข้าปอกง) หรือ หลวงพ่โธ วัดอภัยภูฏาภิคาราม ในการสร้างพระข้าปอกงนั้น ช่างปั้นจำลององค์พระมาจากวัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จพระราชดำเนินสู่จังหวัดฉะเชิงเทรา ทรงมีพระราชศรัทธาบริจาคเงินสมทบในการสร้างพระอารามและปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปพร้อมทั้งพระราชทานนามวัดว่า “วัดอภัยภูฏาภิคาราม” และได้พระราชทานนามองค์พระว่า “พระพุทธรูปไตรรัตนนายก”

พระพุทธรูปไตรรัตนนายกหรือพระข้าปอกง วัดอภัยภูฏาภิคารามจะมีชาวพุทธแวะเวียนไปกราบไหว้ ขอพรให้ทำมาค้าขึ้นกิจการรุ่งเรืองก้าวหน้า รุ่งเรืองทางด้านการค้าพาณิชย์ มีโชคลาภ และประสบโชคดีในการเดินทางและเพื่อความเป็นสิริมงคล ทั้งนี้ผู้คนเชื่อว่ามีศักดิ์สิทธิ์ในการนำโชคตีมาให้ ให้คุณแก่คนที่ประกอบอาชีพค้าขาย เช่นเดียวกับพระข้าปอกง ที่อยุธยาและวัดกัลยาณมิตรที่ธนบุรี

วัดจีนประชาสโมสร ด้านความเชื่อ ชื่อวัดจีนประชาสโมสร ในภาษาจีนของวัดคือเล่งฮกยี้ คำว่า “ฮก” แปลว่า วาสนา โชคลาภ ความมั่งมีศรีสุข เล้ง หรือ เล้ง หมายถึง มังกร จึงเรียกวัดนี้ ว่า มังกรวาสนาหรือมังกรแห่งโชคตามหลักฮวงจุ้ยเชื่อว่าที่ตั้งของวัด เป็นตำแหน่งท้องมังกร โดยตำแหน่งหัวมังกรอยู่ที่วัดเล้งเนี้ยยี่ จังหวัดกรุงเทพฯ และหางมังกรอยู่วัดเล้งฮัวยี้ จังหวัดจันทบุรี ทั้งสามตำแหน่งของมังกรพาดผ่านดินแดนของความมั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ จากความหมายนี้ ผู้คนจึงนิยมมากราบไหว้บูชา พระที่วัดแห่งนี้เพราะเชื่อว่า จะนำมาซึ่งอายุยืนยาว ความเจริญ รุ่งเรือง โชคลาภวาสนา

ด้านความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อองค์หลวงปู่ พระพุทธโสธร พระพุทธไตรรัตนนายก (เข้าปอกง) หรือ หลวงพ่อโต วัดอภัยภูฏาภิคาราม พระพุทธทั้งสามพระองค์ พระประธานวัดจีนประชาสโมสร ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในพื้นที่ มีประชาชน นับถือเป็นจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ มีความเชื่อใน อานุภาพที่ช่วยคลายทุกข์ เชื่อว่ามีบารมีคุ้มครองให้เกิดความสุข และบันดาลให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง จึงเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ของผู้คนไว้ตลอดมา

ปรากฏการณ์ทางความเชื่อใหม่ในพื้นที่

ความเชื่อในความหมายของรูปเคารพในปัจจุบันพื้นที่ ลุ่มน้ำบางปะกงนั้นถือเป็นพื้นที่ที่มีสัญลักษณ์ทางความเชื่อที่ ความหลากหลาย รูปเคารพที่พบจึงนับเป็นปรากฏการณ์ทาง ความเชื่อของวัฒนธรรมลักษณะร่วมหรือหน่วยเชิงซ้อนทาง วัฒนธรรม เกิดเป็นปรากฏการณ์ทางความเชื่อใหม่ที่เกิดขึ้นใน พื้นที่ ได้แก่

รูปเคารพของหลวงปู่เหลือ หรือพระครูนั้นพิธีจารีที่ เข้ามามีบทบาทดึงดูดผู้คนให้เข้ามากราบไหว้บูชามากกว่า พระพุทธรูปปางประธานของวัดต่างจากวัดอื่น ทั้งนี้เพราะเป็น พระเกจิตั้งที่มีชื่อเสียงในด้านการปลุกเสกปลัดขิก อันเชื่อว่าเป็น เครื่องรางของขลังที่ผู้คนนิยมแฉะเวียนมากกราบไหว้ ขอพร ตามความเชื่อว่ามีพุทธคุณด้านการอยู่ยงคงกระพัน เป็นสิ่งที่ กระตุ้นให้ผู้คนที่ศรัทธาในองค์หลวงปู่เข้ามากราบไหว้

กลุ่มรูปเคารพวัดสมาน โดยเฉพาะความเชื่อในพระพิฆเนศ ปางนอนเสวยสุข ที่เชื่อว่ามีว่าขอพรสิ่งใดจะสมหวังเสมอ การไหว้ พระราหูตามความเชื่อที่ว่ากราบไหว้ราหูด้วยความเชื่อมักจะทำให้ เกิดโชคลาภ ความสำเร็จ พระพรหมตามคติความเชื่อของศาสนา

พราหมณ์ ถือเป็นมหาเทพผู้ยิ่งใหญ่ที่กำหนดชะตาชีวิตลิขิต ความเป็นไปของมวลมนุษย์ พระอินทร์ทรงช้างเอราวัณที่มีกมี้ ผู้คนมาลอดท้องช้างสะเดาะเคราะห์และเพื่อความเป็นสิริมงคล

การรวบรวมรูปเคารพตามความเชื่อทางศาสนาที่ หลากหลายที่ปรากฏที่วัดสมานรัตนารามนั้น นับได้ว่าเป็น ปรากฏการณ์ทางความเชื่อในลักษณะการผสมผสานความเชื่อ กล่าวคือ พบรูปเคารพตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ปรากฏ ในศาสนสถานของพุทธศาสนา รวมถึงเทพเจ้าตามความเชื่อ ของนิยายมหายานในวัดพุทธเถรวาท รูปเคารพที่พบจึงนับเป็น ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของวัฒนธรรมลักษณะร่วมทาง วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ถือเป็นจุดร่วมทางความคิด ของผู้คนที่ยอมรับความแตกต่างให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ วัดสมานรัตนารามในปัจจุบันจึงได้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ที่มีความโดดเด่น และถือเป็นวัดที่สำคัญของจังหวัด สื่อต่างๆ แนะนำเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม สักการะ รวมถึง การปรับตัวด้านบริบทของวัดให้เข้ากับยุคปัจจุบันผ่านทางเว็บไซต์ และสื่อออนไลน์ต่างๆ วัดสมานรัตนารามไม่ได้เป็นที่รู้จักเฉพาะ ในหมู่คนไทยเท่านั้น แม้แต่ชาวต่างชาติก็พบว่าได้เดินทางมา ท่องเที่ยวที่วัด ที่สำคัญวัดสมานได้จัดกิจกรรมการทำบุญต่างๆ และปรากฏเครื่องรางของขลัง รวมถึงของฝากและสินค้าต่างๆ ทำให้วัดสมานเป็นวัดที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยทั้งในและนอกพื้นที่ โดยนอกจาก สิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วสิ่งที่น่าสนใจที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว คือ ร้านค้า ร้านอาหาร ตลาดสำหรับค้าขายที่มีตลอดทั้งวัด ประติมากรรมรูปหล่อยอดมนุษย์ ตัวการ์ตูนยอดมนุษย์ที่สามารถ ดึงดูดผู้คนได้เป็นอย่างดี

พระพุทธรูปมหาลาภ เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องของพระองค์ ด้วยเครื่องกษัตริย์ประดับองค์พระด้วยพลอย หยก หินสีต่างๆ ที่วัดที่ต้องการสร้างพระพุทธรูปมหาลาภให้มีลักษณะแสดงถึงความ ร่ำรวยงดงาม ด้วยการนำอัญมณีต่างๆ มาประดับตกแต่ง ซึ่งการ สร้างพระพุทธรูปมหาลาภนี้ ถูกสร้างขึ้นเพื่อดึงดูดให้ผู้คนแฉะเวียน มากกราบไหว้ ขอพร และมาทำบุญที่วัด

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น นับได้ว่าเป็นการผสมผสาน ทางวัฒนธรรมหรือการกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Cultural assimilation) โดยในพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกงนั้นถือเป็นพื้นที่การ เกิดผสมผสานความเชื่อที่นับได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางความเชื่อ ของวัฒนธรรมลักษณะร่วมหรือหน่วยเชิงซ้อนทางวัฒนธรรม

ที่เกิดขึ้นเป็นปรากฏการณ์ทางความเชื่อใหม่ในพื้นที่ โดยการผสมและปรับเปลี่ยนดังกล่าว สอดคล้องกับการศึกษาวิเคราะห์ของ อภิญา เฟื่องฟูสกุล (2548) ที่กล่าวถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ทุกศาสนา โดยสรุปไว้ว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางศาสนายังมีโมโนทัศน์สำคัญอีกคู่หนึ่งที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อศาสนาถูกเผยแพร่ออกไปนอกอาณาบริเวณพื้นที่ทางวัฒนธรรมเดิมของตนเองก็มักเกิดการผสมผสานกับวัฒนธรรมของพื้นที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นขึ้น

กล่าวโดยสรุป คือ ความเชื่อในความหมายของรูปเคารพในปัจจุบันพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกอนั้นถือเป็นพื้นที่ที่มีสัญลักษณ์ทางความเชื่อที่หลากหลาย ที่ยังสามารถดำรงบทบาทในฐานะที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์พร้อมๆ กับการเกิดผสมผสานความเชื่อแบบพหุวัฒนธรรมในหลายพื้นที่ รูปเคารพที่พบจึงนับเป็นปรากฏการณ์ทางความเชื่อของวัฒนธรรมลักษณะร่วมหรือหน่วยเชิงซ้อนทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เกิดเป็นปรากฏการณ์ทางความเชื่อใหม่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ที่พบเห็นได้ชัดเจน ได้แก่ วัดสาวชะโงก วัดสมาน วัดหัวสวน บางแห่งถูกเรียกว่าเป็นรูปเคารพที่แสดงถึงพุทธพาณิชย์ เป็นพัฒนาตามความเชื่อใหม่ที่ปรากฏอย่างมีนัยยะ นอกจากการเป็นพื้นที่ที่ลึกลับเหนียวจิตใจ เป็นพื้นที่พักผ่อนทางใจ ยังเป็นการแสดงออกถึงพัฒนาการทางความเชื่อของสังคมด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กิตติยา อุทวิ. (2551). ความเชื่อและคุณค่าของการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาสำริดในล้านนา. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- จังหวัดฉะเชิงเทรา. (2554). องค์ความรู้ วัฒนธรรมท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดฉะเชิงเทรา. ฉะเชิงเทรา: ม.ป.ท.
- พิภทรา แจ่มรุจี. (2557). การผสมผสานความเชื่อทางศาสนา (Syncretism) กับการกลายเป็นสินค้าของวัดในสังคมไทย: กรณีศึกษา วัดสมานรัตนาราม ตำบลบางแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา. ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ยศ สันตสมบัติ. (2556). มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. (2545). บุญน้อมสักการวัดภู-ผี พราหมณ์ และพุทธ อยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์. วารสารศิลปวัฒนธรรม, 23(5), 120-127.
- สำนักงานจังหวัดฉะเชิงเทรา. (2545). บรรยายสรุปจังหวัดฉะเชิงเทรา. กลุ่มข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดฉะเชิงเทรา
- อนุชิต หนูเอียด. (2546). การศึกษาคุณค่าประติมากรรมไทย ตามการรับรู้ของอาจารย์และนักศึกษา ระดับปริญญาตรี คณะศิลปกรรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัญชลี สมใจ. (2551). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา: วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา. สาขาวิชาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อภิญา เฟื่องฟูสกุล. (2548). มานุษยวิทยาศาสนา. เชียงใหม่: พงษ์สวัสดิ์การพิมพ์.

ความหลากหลายทางความเชื่อที่ปรากฏที่วัดสมานรัตนารามนั้น เป็นปรากฏการณ์ทางความเชื่อใหม่ รูปเคารพที่พบเป็นปรากฏการณ์ทางความเชื่อของวัฒนธรรมลักษณะร่วมหรือหน่วยเชิงซ้อนทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ถือเป็นจุดร่วมทางความคิดของผู้คนที่ยอมรับความแตกต่างให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ แนวคิดการพัฒนาวัดสมาน สู่แนวทางการพัฒนาวัดสมานสู่ความยั่งยืนครบวงจร เป็นการบูรณาการผสมผสานกับความชอบของคนทั่วไปในปัจจุบันเพื่อพัฒนาวัด โดยการสร้างสิ่งสักการะที่มีขนาดใหญ่ก่อนเป็นอันดับแรก แล้วเปิดพื้นที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำสินค้าเข้ามาจำหน่าย พร้อมกับเผยแพร่คำสอนแก่คนที่เข้าวัด ช่วยให้ชุมชนมีรายได้เลี้ยงครอบครัวพร้อมพัฒนาชุมชน สร้างโรงพยาบาลวัดสมานและศูนย์ปฏิบัติธรรมนั้น เพื่อประโยชน์ต่อคนในพื้นที่

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นเพียงการศึกษาภาพรวมของปรากฏการณ์ความเชื่อที่เกิดขึ้น หากมีผู้สนใจศึกษาความเชื่อในเชิงลึกแบบเจาะจงต้องศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม เช่น ข้อมูลรูปเคารพที่เพิ่มเติมภายหลัง ข้อมูลพิธีกรรม หรือความเชื่อที่เปลี่ยนไปหรือเพิ่มขึ้นมาตามกระแสสังคม